

Skjøtselsplan for Hjelmsøya slåttemark, Herøy kommune, Nordland.

Oppfølging av tradisjonell slåttemark som utvalgt naturtype

Marit Dyrhaug
Norsk Landbruksrådgiving Nord Norge
Mars 2020

TITTEL: Skjøtselsplan for Hjelmsøya slåttemark, Herøy kommune, Nordland
FORFATTER(E): Marit Dyrhaug

DATO: 01.04.2020	RAPPORT NR./	PROSJEKTNR: Prosjektnr	SAKSNR. Arkivnr
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER: 19	ANTALL VEDLEGG: 3

OPPDRAUGSGIVER: Fylkesmannen i Nordland	KONTAKTPERSON: Anne Sofie Brage Fjeldstad

SAMMENDRAG: Naturtypen artsrik slåttemark er sterkt trua ifølge Norsk rødliste for naturtyper, og ble i 2011 utvalgt naturtype (UN) med en viss beskyttelse gjennom lov om Naturmangfold. På oppdrag for Fylkesmannen i Nordland fikk NLR Nord Norge i 2019 i oppdrag å kartlegge slåttemarka på Hjelmsøya i Herøy Kommune, og påfølgende oppdrag i 2020 å utforme skjøtselsplan. Ved kartleggingen ble slåttemarka avgrenset til 17,5 daa og fikk verdien B. Slåttemarka inkluderer også delområder med strandeng-vegetasjon. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for skjøtsel. Den baserer seg på feltbefaring i 2019, og vurdering av praktisk gjennomførbare skjøtselstiltak i nær dialog med brukeren. Anbefalte årlige skjøtselstiltak består av en sein slått kombinert med lett beiting med gammlenorsk sau høst-vinter-tidlig vår. Anbefalte restaureringstiltak er bl.a sletting av markoverflaten i områder med tue-struktur, samt intensivert vårbeite med sau i 2-3 år for å redusere forekomst av mjødurt og andre gjengroingsurter.

FYLKE:	Nordland
KOMMUNE:	Herøy
STED/LOKALITET:	Hjelmsøya
GM	Gnr 9/2

GODKJENT [Navn Navnesen] NAVN	SKJØTSELSPLANEN ER UTFORMET AV: Marit Dyrhaug NAVN
--	---

Forord

Utarbeidelse av skjøtselsplanen for Hjelmsøya slåttemark i Herøy kommune er utført på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland. Skjøtselsplanen gir faglig funderte anbefalinger for restaurering og skjøtsel av den trua naturtypen slåttemark, og er i samsvar med handlingsplanen for Utvalgt naturtype slåttemark. Den baserer seg på feltbefaring og intervjuer med grunneieren.

Rapporten er delt inn i to hoveddeler. Første del gir en kort beskrivelse av slåttemark i Nord-Norge. Andre del er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltningen, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift i området, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokalitetene.

Som vedlegg finnes en beskrivelse av de verdifulle naturtypene som inngår i drifta. Den genererer i hovedsak informasjon rettet inn mot forvaltning, inkludert søkbare egenskaper for området i Miljødirektoratets naturbase.

Til skjøtselsplanen følger et veiledningshefte¹ om slåttemark utarbeidet av Miljødirektoratet, samt Bondens kulturmarksflora for Nord-Norge utarbeidet av Bolette Bele, Ann Norderhaug, Torbjørn Alm og Vibeke Vange NIBIO.

Tusen takk til grunneier Svend Morten Reinertsen, og Anne Sofie Brage Fjeldstad hos Fylkesmannen i Nordland, for godt og inspirerende samarbeid og informasjon i forbindelse med utarbeiding av planen.

01-04.2020/Tjøtta

Marit Dyrhaug

Norsk Landbruksrådgeving Nord Norge

Forsidefoto: Marit Dyrhaug. Oversikt over lokaliteten, tatt fra fjøstuftene og mot sør (W33, 7322240 N, 372850 Ø)

Innhold

Forord.....	4
1 Slåttemark i Nord-Norge	6
2 Skjøtselsplan for Hjelmsøya slåttemark	8
2.1 Innledning	8
2.2 Hensyn og prioriteringer	11
2.3 Tradisjonell og nåværende drift	11
2.4 Artsmangfold.....	11
2.5 Mål for Hjelmsøya, verdifull slåttemark.....	13
2.6 Restaureringstiltak	13
2.7 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig).....	14
2.7.1 Slått.....	14
2.7.2 Beiting	14
2.8 Oppfølging av skjøtselsplanen.....	15
2.9 Bilder fra lokaliteten.....	15
3 Kilder.....	19
Vedlegg.....	20
1 - Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase.....	20
2 - Artsliste	23
3 - Tiltakslogg, grunneiers notater	24

1 Slåttemark i Nord-Norge

Tradisjonelle slåttemarker er naturenger i inn- og utmark med ville plantearter, som har blitt slått for å skaffe vinterfôr til husdyra. Slåttemarkene ble gjerne slått seint i sesongen, etter at de fleste plantene hadde blomstra og satt frø. De er ofte overflatelydda for stein, men har i mindre grad vært oppdyrket og tilsådd i seinere tid, og er ikke- eller i liten grad gjødsla med tilført husdyr- og kunstgjødsla. Slåttemarkene har tradisjonelt vært høstbeita og kanskje også vårbeita. Hvordan slåttemarkene har vært skjøttet varierer imidlertid fra sted til sted. Slåttemarkene er ofte urterike (blomsterrike), og omtales gjerne som «blomsterenger». De huser også ofte et stort mangfold av insekter.

Artssammensetningen i slåttemarkene kan variere mye blant annet avhengig av klimaet. Variasjonen i slåttemarksfloraen er stor fra nord til sør og fra kyst til innland i Nord-Norge. Forskjeller i fuktighetsforhold og kalkinnhold i marka påvirker også artssammensetningen sterkt.

Vanlige plantearter i tørre-friske enger er gras og halvgras som engkvein, rødsvingel, gulaks, bakkefrytle, bleikstarr og urter som for eksempel blåklomme, ryllik, føblom, småengkall, hvitmaure, fuglevikke, engsyre, harerug, engsoleie, marikåpe-arter, i høyereliggende områder også snøsøte. I Nordland og Troms er også rødknapp og prestekrage vanlige innslag i tørre slåttemarker, mens silkenellik kan komme inn i Øst-Finnmark.

Slåttemark på Svebakken i Hemnes kommune i Nordland som representerer en tørr-frisk engutforming. Bildet t.h. viser småengkall som gjerne vokser i slike enger. Foto t.v. Annette Bär og t.h. Ellen Svalheim.

I litt kalkholdige områder kan man finne gras som dunhavre, og i de sørlige delene av Nord-Norge også hjertegras. Ellers på kalk vokser urter som gjeldkarve, fjellflokk, vill-løk, vill-lin, fjellfrøstjerne, gulmaure, (fjell)bakkestjerne, ulike marinøkler og orkideer. Noen av disse står på den norske rødlisten (og er truet) (www.artsdatabanken.no).

I litt fuktigere eng finnes arter som sølvbunke, jåblom, ballblom, skogstorkenebb, rød jonsokblom, marikåper, sibirgrasløk og hvitbladtistel. I fuktigere enger i Finnmark kan man finne østlige arter, foruten silkenellik som nevnt over også finnmarksfrøstjerne, storveronika og russekjeks.

Slåttemark på Kvannndalen i Rana kommune i Nordland. Bilde t.h. viser ballblom som er et vanlig innslag i litt fuktigere eng ved siden av arter som sølvbunke, jäblom, og skogstorkenebb. Foto t.v. Annette Bär, t.h. Ellen Svalheim.

Slåttemark med silkenellik i Anopset i Porsanger kommune i Finnmark. Bilde t.h viser nærbilde av silkenellik som er en østlig art og stedvis vokser i slåttemarkene i Finnmark. Begge foto Ingrid Golten.

Hvis slåtteeenger blir liggende brakk, blir engene gjerne dominert av noen få, høyvokste arter. Hundekjeks, skogstorkenebb, marikåper og mjødukt er typisk, men også tromsøpalme kan komme inn. I innlandet er store felt av geitrams vanlig der drifta har opphørt, før busker og trær overtar i en senere fase av gjengroingen.

Mange gamle slåttemarker brukes i dag til beite eller er grodd igjen. «Tradisjonelle» slåttemarker har derfor blitt svært sjeldne og det er spesielt viktig at gjenværende slåttemarker holdes i hevd. Generelle restaurerings- og skjøtselstiltak er omtalt i Slåttemark -Veileder for restaurering og skjøtsel (Svalheim m.fl. 2018), og konkrete råd for skjøtsel av din lokalitet beskrives i denne skjøtelsesplanen. Nærmere omtale av ulike plantearter fra engene finnes i Bondens kulturmarksflora for Nord-Norge (Bele, Norderhaug, Alm & Vange 2014). Mye av denne teksten om slåttemark i Nord-Norge er hentet fra den.

2 Skjøtselsplan for Hjelmsøya slåttemark

GRUNNEIER:		ANSVAR SKJØTSEL:		LOKALITETSVERDI I NATURBASE²:	
Svend Morten Reinertsen		Svend Morten Reinertsen		B	
DATO UTARBEIDING AV 1.SKJØTSELSPLAN: 01.04.2020			DATO BEFARING (1.SKJ.PL.): 31.07.2019		
DATO REVIDERING:			DATO BEFARING (REVIDERING):		
KONTAKT MED GRUNNEIER/BRUKER (TELEFON, BEFARING, EPOST MM):					
Samtaler høsten 2018, sommeren 2019 under befaring, og Teamsmøte mars 2020					
1.SKJØTSELSPLAN UTFORMET AV : Marit Dyrhaug				FIRMA:	
REVIDERT UTGAVE UTFORMET AV :				NLR Nord Norge	
UTM SONE LOKALITET(ER):		NORD:	ØST:	GNR./BNR.:	
33 W		7322130	372770	9/2	
NÅVÆRENDE AREAL PÅ NATURBASE LOKALITET:			DEL AV VERNEOMRÅDE:		DEL AV UTVALGT KULTURLANDSKAP:
17,5 daa			Nei		Nei
AREAL (ETTER EVENTUELT RESTAURERING):					

2.1 Innledning

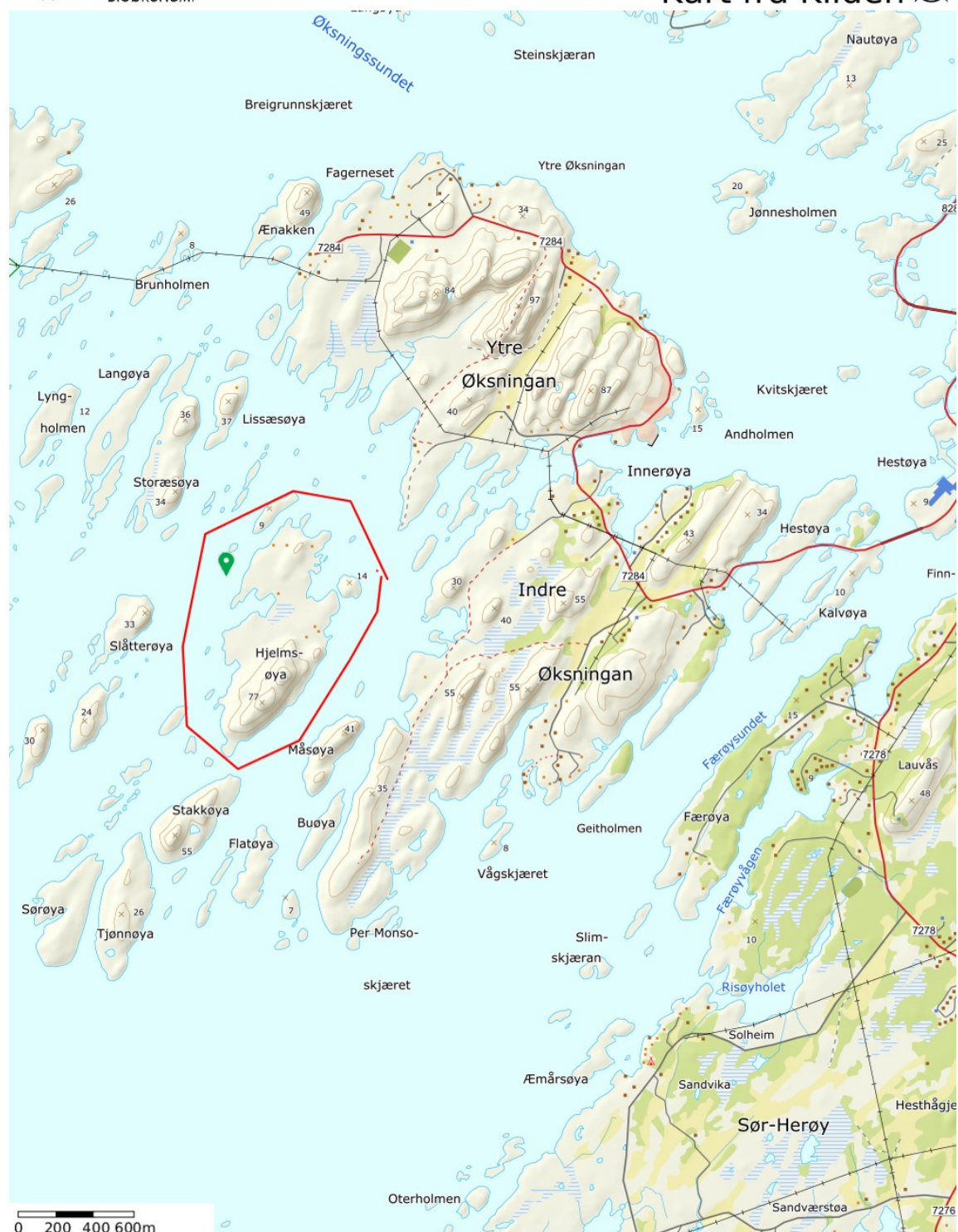
Hjelmsøya ligger like vest om Øksningen i Herøy kommune. Hele øya er på ca 440 daa. Nordre og midtre del av øya består av flate sletter der løsmassene består av kalksand med et moldholdig til moldrikt toppsjikt. Lave, grunnlendte bergrygger går gjennom landskapet, og lengst sør ligger Hjelmsfjellet på 75 moh. Ortofoto med kart som viser plasseringa av Hjelmsøya i Herøys skjærgård er vist i figur 1. Ortofoto over Hjelmsøya med plassering av slåttemarka er vist i figur 2.

Hjelmsøya ble bosatt midt på 1800-tallet, og har hatt 4 aktive gårder. Øya ble fraflyttet på 1960-tallet/tidlig 70-tallet. Landskapet domineres av kulturbetinga naturtyper som kystlynghei, tidligere slåttemarker og beitemarker. Øya brukes nå til ekstensivt beite, og preges ikke av gjengroing med skog og kratt.

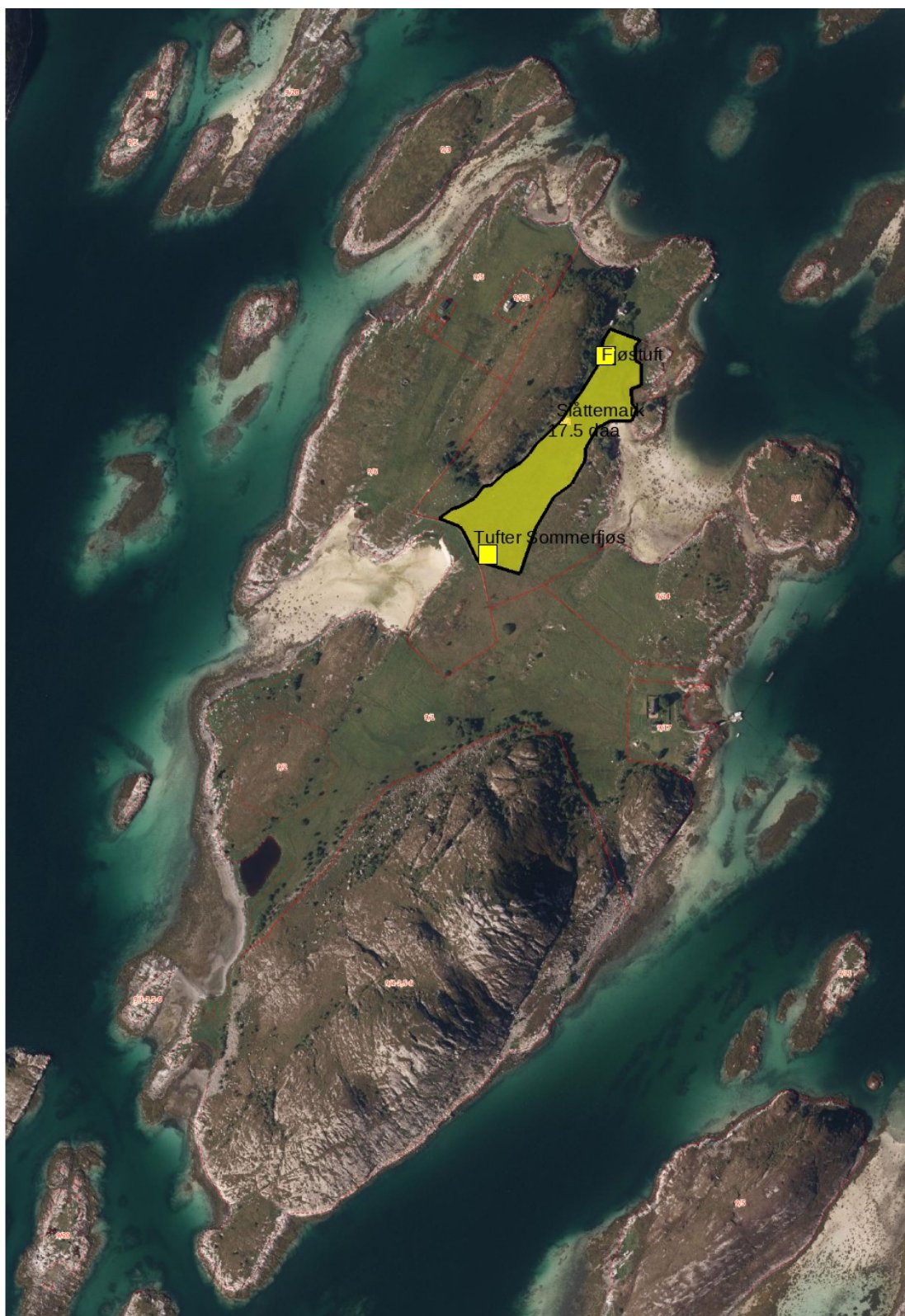
Opphør av slått i over 40 år, samt svært lågt beitetrykk, har medført at slåttemarka preges av noe gjengroing med hogvokste urter, og strandengvegetasjonen i sør har utviklet tuestruktur. Men enga har likevel beholdt sine slåttemark-struktur med jevn fordeling av artene. Nordre del av enga bærer preg av intensiv drift, med innslag av engsvingel og timotei.

Den viktigste oppgaven framover er å iverksette skjøtselstiltak som reduserer forekomsten av gjengroingsarter som bl.a. mjødurt og enghumleblom, og øker forekomsten av de typiske slåttemarksartene. Det må også settes inn restaureringstiltak for å redusere tuestrukturen i strandeng-områdene.

² Verdisettingen er definert etter DN Håndbok 13 (Direktoratet for naturforvaltning 2007), og faktaark for slåttemark, utformet av Ellen Svalheim (Svalheim 2014).

Figur 1. Kart over deler av Herøy kommune som viser Hjelmsøyas plassering. Hjelmsøya er avmerket med rød sirkel rundt øya.

Figur 2. Ortofoto over Hjelsøya med eiendomsgrenser. Slåttemarka (17,5 daa) ligger på gnr 9/2 nord på øya, og er avmerket med gult. Sommerfjøsrufter i sørenden av slåttemarka, og fjøsrufter i nordenden er avmerket med gul firkant.

2.2 Hensyn og prioriteringer

Hjelmsøya er i dag uten fast bosetting, og øya har ingen offentlig, rutegående transport. Grunneier er avhengig av egen båt for å komme til øya. Tilgang på, og muligheter for transport av driftsmateriell til Hjelmsøya er begrenset.

Skjøtsel av slåttemarka krever inngjerding, slik at man i restaureringsfasen får mulighet til å styre beitetrykket om våren, og for å stenge beitedyrene ute fra slåttemarka om sommeren. Planlagt plassering av gjerdet er gjort i samråd med grunneier og bruker Svend Morten Reinertsen. Ved plassering av gjerdet er det tatt hensyn til at beitedyrene lett skal kunne forflytte seg mellom beiteområdene nord og sør for slåttemarka, og at gjerdet i størst mulig grad kan strekkes i rette linjer.

Høyavlingene fra slåttemarka er tenkt brukt som tilskuddsfor til GNS-besetningen om vinteren. Høylager bør plasseres i nordenden av slåttemarka, i nærheten av tunet og beitemarkene. De gamle fjøstuftene kan være en aktuell plassering for ei høyløe. Plassering av gjerdet har også tatt hensyn til dette.

De delene av slåttemarka som havner utenfor gjerdet, vil ikke kunne skjøttes som slåttemark på tradisjonell vis. Andelen av slåttemarka som kommer innenfor gjerdet vil bli 14,2 daa. Kart som viser planlagt plassering av gjerdetrase er vist i figur 3.

2.3 Tradisjonell og nåværende drift

Hjelmsøya ble bosatt midt på 1800-tallet, og vi kan regne med at slåttemarka har vært i drift fra da av. Driftsmåten i gammel tid kjennes ikke, men på 1950-60-tallet var det en sein slått. Man kjenner ikke til om slåttemarka på den tid også ble brukt til beiting. Gården hadde både melkekyr, sau og okse. De brukte kjøreokse i drifta helt fram til 1950-60 tallet.

Slåttemarka var i bruk fram til gårdsdrifta ble nedlagt på tidlig 70-tall. Den har etter all sannsynlighet aldri vært gjødslet med mineralgjødsel, men fått tilført noe husdyrgjødsel.

Etter at gårdsdrifta ble nedlagt, ble enga på gårdene liggende brakk fram til ca 1990. Fra ca 1990 og fram til ca 2000 ble øya bruk til sommerbeite for norsk kvit sau. Fra 2003 har Svend Morten hatt gammelnorsk sau (GNS) her på helårs utegang, men beitetrykket har vært lågt.

De siste årene har det på sommeren gått ca 25 sauer med lam her. I november fraktes ca 10 sauer hit fra andre øyer. Disse beiter på Hjelmsøya over vinteren fram til tidlig vår, da de flyttes tilbake til sommerbeite på andre øyer. I vinterhalvåret har det altså vært ca 35 voksne sauer (GNS) på øya.

2.4 Artsmangfold

Slåttemarka er variert, og nærheten til strandsonen har gitt den særpreg. Registrerte arter går fram av Artslista i vedlegg 2. Viktigste vegetasjonsutforming er 'sanddyne-eng', og langs kantene mot bergryggene har vi 'sterkt kalkrik eng'. I de lavestliggende områdene mot fjæra har vi i tillegg seminaturlig strandeng. Det er ikke registrert rødlistearter i lokaliteten, men slåttemarka er artsrik. Slåttemarka på Hjelmsøya skiller seg også litt ut fra andre slåttemarkar i regionen med sin jevne forekomst av rødknapp.

Figur 3. Kart over slåttemarka der opprinnelig avgrensing er avmerket med gult, 17,5 daa. Fjøstufter i nord og sommerfjødstufter i sør er avmerket med lys gul firkant. Planlagt plassering av gjerde er markert med rosa linje, 670 meter. Slåttemarkas areal innenfor planlagt gjerde vil bli ca 14,2 daa. Areal som trenger restaurering i form av fjerning av tuer for å muliggjøre slått er markert med oransje, 3,2 daa.

2.5 Mål for Hjelmsøya, verdifull slåttemark

HOVEDMÅL FOR LOKALITETEN:
- Få slåttemarka i god hevd ved å iverksette tradisjonell slått - Videreutvikle slåttemarkas struktur med jevn fordeling av engarter over hele arealet. - Redusere forekomsten av gjengroingsartene mjødurt og enghumleblom, og stoppe videre spredning av hundekjeks, skogstorkenebb og stornesle. Gjengroingstilstand skal være svak til ubetydelig. - Øke forekomsten av småvokste, lyskrevende engarter som f.eks blåklomme, småengkall, øyentrøst.
EVENTUELLE SPESIFIKKE MÅL FOR DELOMRÅDER:
Redusere forekomsten av tuestruktur i sørlige deler av lokaliteten
TILSTANDSMÅL FOR ENKELTE AV ARTENE:
Forekomsten av fremmedarten storhjelmslåttemark (lokalt kalt blåmunker) i kanten mot hagen i nord, skal ikke spre seg innover i slåttemarka.
For å sikre god lystilgang i engas kantsoner skal kantsonene holdes fri for fremmedarten sitkagran.

2.6 Restaureringstiltak

RESTAURERINGSTILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBRUK M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSRUM (MND/UKE)
Oppsett av nettinggjerde rundt enga. Inngjerding nødvendig for å kunne styre beitetrykket og sikre god nedbeiting om våren i restaureringsperioden. Gjerdet er også nødvendig for å kunne følge opp med årlig skjøtsel med slått og ingen beiting om sommeren.	2020	670 m	April-mai
Grinder i gjerdet, 2 stk à 4 m, plassert hhv i nordenden og sørenden av slåttemarka	2020		
Forlenga vårbeittingsperiode med god nedbeittingsgrad de førstkomende 2-3 årene. Dette for å redusere tilvekst og forekomst av gjengroingsartene mjødurt og hundekjeks, og forhåpentlig også enghumleblom.	2020-2022	14,2 daa	April-mai
Bekjempelse/fjerning av tuer i sørenden av lokaliteten (se figur 3). Fjerningen kan enten gjennomføres ved bruk av beitepusser, eller med ryddesag. Tuene må fjernes så langt ned til bakken at det muliggjør slått med 2-hjulsslåmaskin. Arbeidet kan med fordel utføres på høsten, da dette kan gi bedre effekt enn fjerning om våren på f.eks sølvbunke. Oppsamling og fjerning av det nedkutta plantematerialet er en fordel, men ikke påkrevd.	Høst 2020	3,2 daa	September
Rydding av sitka i kantsonen. Minst 10 meters sone rundt enga bør være fri for sitka. Frøspredde sitkaplanter bør fjernes før de blir over 1 m høy.	2020-2021		

2.7 Skjøtselstiltak (tiltak som gjentas årlig)

2.7.1 Slått

SLÅTTETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBruk M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSROM (MND/uke)
En sein slått med lett 2-hjulstraktor (middels tung slått). Det er arealet innenfor nettinggjerdet som prioriteres slått. I 2020 vil det bare bli mulig å slå arealet som ikke trenger restaurering i form av fjerning av tuer; 14,2 daa – 3,2 daa = 11 daa.	2020	11,0 daa	Juli-august
I påfølgende år skal alt areal innenfor gjerdet kunne slås med 2-hjulstraktor	Årlig fra 2021	14,2 daa	Juli-august

Generelt gjelder for skjøtselsslått (for forklaring se veiledningshefte):

- Slåtten bør skje etter at de fleste artene har blomstret og satt frø (som regel ikke før i siste halvdel av juli). Slåttetidspunktet vil variere fra år til år ut fra variasjoner i været og vekstsesongen. Følg derfor med på blomstring og frøsetting!
- Graset bakketørkes 2-3 dager (eventuelt hesjes) før det fjernes fra området.
- Områdene kan slås med liten lett traktor med slåmaskin, tohjulsslåmaskin eller ljà, avhengig av bratthet. Kantklipper med senn kan og benyttes på mindre areal der det er vanskelig å komme til med maskiner.
- Ikke bruk tunge maskiner, spesielt i de fuktige partiene, som kan påføre komprimering av jorda og kjøreskader.
- Unngå bruk av kunstgjødsel, gylle eller store mengder bløt husdyrgjødsel (se veileder).

2.7.2 Beiting

BEITETILTAK (KORT BESKRIVELSE, REDSKAPSBruk M.M.)	PRIORITERING (ÅR)	AREAL/ (DEL)OMRÅDE	TIDSROM (MND/uke)
Lett beiting med sau høst-vinter-vår. La grindene i gjerdet stå åpne. Ca 25 sau (GNS) med fri tilgang til hele Hjelmsøya.	Årlig	17,5 daa	September – april (mai)
Ingen beiting om sommeren, fra 1.juni til etter slått.			

Generelt gjelder for beiting i slåttemark (for forklaring se veiledningshefte): [Kort info.- la stå:]

- Beiting er positivt for slåttemarka, og har vært tradisjon mange steder.
 - Høstbeiting hindrer opphopning av daugras (som gir grønngjødsling) og letter spiringen neste vår.
 - Beiting gir tråkkspor som frøplanter kan spire i.
 - Hvis arealet vårbeites, blir slåtten seinere (da blomstring/frøsetting kommer seinere igang)
 - Unngå tilleggsfôring inne på slåttemarka.
 - Sett alltid dyrevelferden og fôrtilgangen i høysetet.
 - Tunge storferaser bør ikke beite slåttemark (pga. tråkkskader).
 - Slåttemark med rik vårblostring (f.eks. med tidligblomstrende orkideer og marinøkler) bør ikke beites.
 - Beite gjerne nærliggende skog, hagemark eller naturbeiter i sammenheng med slåttemarka. Det vil gi utveksling av frø og gener mellom ulike arealer.
 - Isådde, fulldyrka kulturenger bør ikke beites sammen med slåttemarka. Dette for å hindre spredning av uønska arter inn i slåttemarka.
-

2.8 Oppfølging av skjøtselsplanen

NESTE REVIDERING/EVALUERES ÅR:
2025
BEHOV FOR YTTERLIGERE REGISTRERING AV SPESIFIKKE NATURTYPER OG/ELLER ARTSGRUPPER:
Nei
GJENNOMFØRTE ELLER PÅBEGYNT TILTAK SOM ER FINANSIERT DE SISTE 5 ÅRA:
Ingen
PERSON(-ER) SOM HAR ANSVAR FOR Å GJENNOMFØRE TILTAKENE I SKJØTSELSPLANEN:
Svend Morten Reinertsen

2.9 Bilder fra lokaliteten

Bilde 1. Oversiktsbilde tatt fra nordenden av slåttemarka (W33 – 7322260 N, 372850 Ø) mot fjøstuftene. I dette området vokser en del mjødukt (gjengroingsart), samt forekomst av innsådde arter som timotei og engsvingel. Foto: M.Dyrhaug

Bilde 2. Oversiktsbilde tatt fra midt på slåttemarkas vestkant (W33 – 7322160 N, 372780 Ø), mot NØ. I bakgrunnen ser vi fjellknauser på Inner-Øksningan, og Dønnamannen lengst bak. Foto: M.Dyrhaug

Bilde 3. Kristoffer Bærø med kjøreokse under slåttonn på Hjelmøya i 1950-årene. Krostoffer var bror til nåværende grunneier Svend Morten Reinertsen sin bestefar. Bildet er nok tatt fra sør mot nord (tilsvarende bilde nr 2 ovenfor) , og i bakgrunnen ser vi knausene på Inner-Øksningan, og fjellet Dønnamannen lengst bak. Bildet er hentet fra Herøy-kalenderen 1989.

Bilde 4. I vegetasjonstypen U5 Øvre salt-eng i sørøstre del av slåttemarka, har vi tuedannelse. (W33 – 7322060 N, 372700 Ø). Foto: M.Dyrhaug

Bilde 5. Matpause på sommerfjøstuftene under feltbefaringen 31.07.2019. Anne Marit Isachsen nyter sommerdagen (W33 – 7322008 N, 372702 Ø). Foto: M.Dyrhaug

Bilde 6. Rødknapp med sommerfuglen gressmarkfly (Cerapteryx graminis) på næringssøk. Stor og jevn forekomst av blomsten rødknapp er et særtrekk for slåttemarka på Hjelmsøya. Det ble observert svært mange gressmarkfly under feltbefaringen 31.juli 2019. Foto: M.Dyrhaug

3 Kilder

Bele, B., Norderhaug, A., Alm, T. & Vange, V. 2014. Bondens kulturmarksflora for Nord-Norge. Bioforsk FOKUS 9 (4). 122 s.

Direktoratet for naturforvaltning 2009. Handlingsplan for slåttemark. DN-rapport 2009-6. 60 s.

Svalheim, E. (2014). Faktaark for slåttemark. Revidert 29.11.2014.

Artsdatabanken.

Svalheim, E., I. Garnås og L. Hauge. 2018. Slåttemark - Veileder for restaurering og skjøtsel. NIBIO Rapport, vol 4, nr 151, 2018.

Vedlegg

1 - Lokalitetsbeskrivelse i Naturbase

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)					
Navn på lokaliteten: Hjelmsøya		Kommune: Herøy		Områdenr.	
ID i naturbase: BN00120283		Registrert i felt av: Marit Dyrhaug og Anne Marit Isachsen		Dato: 31.07.2019	
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige):				Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:	
Hovednaturtype (% andel fordeling): T32 Semi-naturlig eng, slåttemark (70 %)		Grunntyper etter NiN, M1:5000 (% andel fordeling): T32-8 Sterkt kalkrik eng med klart hevdpreg (10 %) T32-19 Sanddyne-eng med klart hevdpreg eller svakt preg av gjødsling (60 %)			
Tilleggsnaturtyper/mosaikk (% andel fordeling): T33 Semi-naturlig strandeng (30 %)		T33-1 Nedre semi-naturlig strandeng (3 %) T33-2 Øvre semi-naturlig strandeng (27 %)			
Verdi (A, B, C): B - Viktig		Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.): Bilder			
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11):					
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):	
< 20 m	x	God		Slått	
20-50 m		Svak	x	Beite	x
		Ingen		Pløying	
>100 m		Gjengrodd		Gjødsling	
		Dårlig		Lauving	
				Torvtekt	
				Brenning	
				Park/hagestell	
Vegetasjonstyper: G7 – Frisk/tørr middels baserik eng i lavlandet, dunhavre-eng G10 – Hestehavre-eng U5 – Øvre salt-eng U9 – Sumpstrand W2 – Dyne-eng, friskeng-utforming					

OMRÅDEBESKRIVELSE (For naturbase og som grunnlag for skjøtselsplanen)
Innledning: Lokaliteten er kartlagt på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland. Grunneieren har signalisert interesse for å følge opp med skjøtsel av slåttemarka dersom en kartlegging bekrefter at lokaliteten er biologisk verdifull. Områdebeskrivelsen er utarbeidet av Marit Dyrhaug på grunnlag av feltregistreringer utført 31.07.2019 av Marit Dyrhaug og Anne Marit Isachsen.
Beliggenhet og naturgrunnlag: Hjelmsøya ligger like vest om Øksningen i Herøy kommune, i mellomboreal sone (MB), klart oseanisk seksjon (O2). Hele øya er på ca 440 daa. Lengst sør ligger Hjelmsfjellet med 75 moh. Nordre og midtre del av øya består av flate sletter der løsmassene består av kalksand med et moldholdig til moldrikt toppsjikt. Lave, grunnlendte bergrygger går gjennom landskapet i NØ-SV-retning og deler opp

slettene. Enkelte steder hindrer bergryggene naturlig drenering, og midt på øya har vi ett myrlendt område med noe torvdannelse. Berggrunnen består av gneis, og de grunnlendte områdene har en artsfattig vegetasjon. Hjelmsøya har hatt 4 aktive gårder, men øya ble fraflyttet på 60-tallet/tidlig 70-tall. Den kartlagte lokaliteten er 17,5 daa og ligger på gnr 9/2. På vestsiden grenser slåttemarka opp mot grunnlendt naturbeitemark, i nord mot tunet på gården, i øst mot grunnlendt naturbeitemark og delvis mot fjæra. I sør grenser slåttemarka mot restene av et gammelt steingjerde langs eiendoms grensen i strandsonen, og langs restene av en gammel åpengrøft mot myrlendt mark.
Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Hovednaturtypene er Semi-naturlig eng, slåttemark (T32) og Semi-naturlig strandeng (T33). Viktigste grunntype i den semi-naturlige enga er Sanddyne-eng med klart hevdpreg eller svakt preg av gjødsling (T32-19), med vegetasjonstypene Frisk/tørr middels baserik eng i lavlandet, dunhavre-eng (G7), Hestehavre-eng (G10), Dyneeng, friskeng-utforming (W2). Langs kantene mot bergrygger i øst og vest har vi grunntypen Sterkt kalkrik eng med klart hevdpreg (T31-8). Seminaturlig strandeng (T33) finner vi mot fjærer i nordøst, og på større områder lengst sør i lokaliteten. Grunntypen Øvre semi-naturlig stranding (T33-2) har størst utbredelse, med vegetasjonstypene Sumpstrand (U9) i sørøst og Øvre salt-eng (U5) i sørvest og i nordøst. I tillegg har vi mindre områder med grunntypen Nedre semi-naturlig strandeng (T33-1).
Artsmangfold: Rundt fjøstuftene lengst nord i lokaliteten domineres vegetasjonen av hestehavre, engsvingel, enghumleblom, mjødurt og stormaure. I tillegg har vi en jevn forekomst av engsyre, engsoleie, gulaks, gulflatbelg, kvitkløver, marikåper (ssp), ryllik, rødknapp, rødsvingel, samt innslag av dunhavre, engrapp, fjelltistel, fuglevikke, fyllblom, hundekjeks, krypsoleie, kvitbladtistel, smalkjempe, smårapp, sølvbunke og timotei. Litt sør for fjøstuftene blir innslaget av engsvingel og timotei etter hvert borte, andelen hestehavre går noe ned, og andelen dunhavre øker. Bestanden av rødknapp, kvitbladtistel, fjelltistel og smalkjempe øker også. Andre arter er fjellfrøstjerne, gåsemure, karve, kvitmaure, marigras, smårørkvein, skogstorkenebb, stor myrmaure og sumpmaure, stornesle (lite), vill-løk, øyentrøst, åkerdylle. I kantene er gulaks en mengdeart. I tillegg finner vi her bergkvein, blåkløkke, engfrytle, engkvein, legeberonika, tepperot, tiriltunge, stemorsblomst. Det ble også observert litt oppslag av bringebær. Strandenga i sørvest har utviklet tuestruktur og dominerende arter er slåttestarr, stolpestarr og rødsvingel. Ellers finner vi bla. bekkeblom, dunhavre, litt hestehavre, fjellfrøstjerne, fyllblom, gjeldkarve, gåsemure, jåblom, kjerteløyentrøst, kvitkløver, marigras, myrmjølke, rødknapp (mye), småengkall. Vi har innslag av gjengroingsarter som enghumleblom og mjødurt også her. I sørøst fant vi i tillegg fjærestarr, hanekam, myrklegg, sandsiv, stortveblad. Over hele enga finner vi en del fjellflokk som sannsynligvis har spredd seg fra hagen.
Bruk, tilstand og påvirkning: Ifølge grunneier var enga i bruk som slåttemark fram til rundt 1970. Årene etter har den vært brukt til beite, først av storfe, senere av sau. I senere år har beitetrykket vært svært lågt i sommerhalvåret, men sterkere om vinteren da et større antall gammelnorsk sau på helårs utegang samles på øya. Enga har sannsynligvis aldri vært gjødslet med mineralgjødsel. Opphør av slått i over 40 år, samt svært lågt beitetrykk, har medført at enga nå preges av noe gjengroing (GG2) med hogvokste urter som mjødurt, enghumleblom m.fl., og strandengvegetasjonen i sør har utviklet tuestruktur. Nordre del av enga bærer fremdeles preg av intensiv drift, med innslag av engsvingel og timotei etter jordarbeiding påfølgende innsåing. Allikevel vurderes slåttemarkas tilstand som middels god med jevn fordeling av kulturmarkseng-arter.
Fremmede arter: En liten forekomst med Storhjelms (Aconitum apellus) har spredd seg fra hagen lengst nord i lokaliteten. Det er plantet litt sitkagran langs kanten av enga mot vest, og på bergryggen i kanten mot øst.

Kulturminner: I nordenden av slåttemarka har vi gamle fjøstufter, og i sørenden har vi tufter etter sommerfjøsene. I sørvest grenser enga mot gamle steingjerder som følger eiendomsgrensen.
Skjøtsel og hensyn: For å bevare slåttemarka må den igjen skjøttes med en sein slått, gjerne kombinert med litt vår og/eller høstbeite. Som restaureringstiltak på kort sikt må starrtuer i søndre del av slåttemarka fjernes/slettes ut for å tilrettelegge for slått. Sterkt vårbeite i ett par år kan anbefales for å redusere forekomsten av gjengroings-urter.
Del av helhetlig landskap: Hele Hjelmsøya med forekomster av kystlynghei, tidligere slåttemark og beitemarker brukes nå til ekstensivt beite, og øya preges ikke av gjengroing med skog og kratt. Nærområdet rundt Hjelmsøya består av mange øyer med kystlynghei, ofte i mosaikk med strandenger og naturbeitemark, og flere skjøttes med beite.
Verdibegrunnelse: Forhold som trekker verdien opp er slåttemarkas størrelse (17,5 daa), variasjonen med 4 grunntype-utforminger (NiN), forekomsten av semi-naturlig strandeng og sanddyne-eng, og en landskapsøkologi der slåttemarka er omkranset av kulturbetinga enger, naturbeitemarker og kystlynghei med ekstensiv drift. Slåttemarka er forholdsvis artsrik, men fravær av registrerte rødlistearter, ingen hevd med slått på over 40 år, og noe preg av gjengroing med urter og utvikling av tuestruktur, trekker verdien ned. Verdien settes derfor til B-Viktig. Ved iverksettelse av skjøtsel i form av slått og enkle restaureringstiltak, kan imidlertid enga raskt oppnå en tilstand som tilsier at verdien kan oppgraderes til A-Svært viktig.
Merknad:

2 - Artsliste

Norsk Navn	Vitenskapelig navn	Norsk Navn	Vitenskapelig navn
Bekkeblom	<i>Caltha palustris</i>	Legeveronika	<i>Veronica officinalis</i>
Bergkvein	<i>Agrostis vinealis</i>	Marigras	<i>Hierochloe odorata</i>
Blåklukke	<i>Campanula rotundifolia</i>	Marikåpe ssp	<i>Alchemilla ssp</i>
Bringebær	<i>Rubus idaeus</i>	Mjødurt	<i>Filipendula ulmaria</i>
Dunhavre	<i>Helictotricon pubescens</i>	Myrklegg	<i>Pedicularis palustris</i>
Engfrytle	<i>Luzula multiflora</i>	Myrmaure	<i>Galium palustris</i>
Enghumleblom	<i>Geum rivale</i>	Myrmaure Stor	<i>Galium elongatum</i>
Engkall Små-	<i>Rhinanthus minor</i>	Myrmjølke	<i>Epilobium palustre</i>
Engkvein	<i>Agrostis capillaris</i>	Ryllik	<i>Achillea millefolium</i>
Engrapp	<i>Poa pratensis</i>	Rødknapp	<i>Knautia arvensis</i>
Engsoleie	<i>Ranunculus acris</i>	Rødsvingel	<i>Festuca rubra</i>
Engsvingel	<i>Schedonorus pratense</i>	Sandsiv	<i>Juncus balticus</i>
Engsyre	<i>Rumex acetosa</i>	Skogstorkenebb	<i>Geranium sylvaticum</i>
Fjellflokk	<i>Polemonium caeruleum</i>	Slåtestarr	<i>Carex nigra</i>
Fjellfrøstjerne	<i>Thalictrum alpinum</i>	Smalkjempe	<i>Plantago lanceolata</i>
Fjelltistel	<i>Saussurea alpina</i>	Smårapp	<i>Poa humilis</i>
Fjærestarr	<i>Carex salina</i>	Smårørkvein	<i>Calamagrostis neglecta</i>
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>	Stemorsblom	<i>Viola tricolor</i>
Følblom Vanlig	<i>Scorzoneoides autumnalis</i>	Storhjelms	<i>Aconitum apellus</i>
Gjeldkarve	<i>Pimpinella saxifraga</i>	Stormaure	<i>Galium mollugo</i>
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	Stornesle	<i>Urtica dioica</i>
Gulflatbelg	<i>Lathyrus pratensis</i>	Stortveblad	<i>Listera ovata</i>
Gåsemure	<i>Potentilla anserina</i>	Sumpmaure	<i>Galium uliginosum</i>
Hanekam	<i>Lychnis flos-cuculi</i>	Sølvbunke	<i>Deschampsia cespitosa</i>
Hestehavre	<i>Arrhenatherum elatius</i>	Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>
Hundegras	<i>Dactylis glomerata</i>	Tiriltunge	<i>Lotus corniculatus</i>
Hundekjeks	<i>Anthriscus sylvestris</i>	Vanlig arve	<i>Cerastium fontanum</i>
Jåblom	<i>Parnassia palustris</i>	Vendelrot	<i>Valeriana sambucifolia</i>
Karve	<i>Carum carvi</i>	Vill-løk	<i>Allium oleraceum</i>
Kornstarr	<i>Carex panicea</i>	Øyentrøst	<i>Euphrasia stricta</i>
Krypsoleie	<i>Ranunculus repens</i>	Øyentrøst Fjell-	<i>Euphrasia wettsteini</i>
Kvitbladistel	<i>Cirsium heterophyllum</i>	Åkerdylle	<i>Sonchus arvensis</i>
Kvitkløver	<i>Trifolium repens</i>	Åkersnelle	<i>Equisitum arvense</i>
Kvitmaure	<i>Galium boreale</i>		

3 - Tiltakslogg, grunneiers notater

[Her er det plass for grunneier å føre inn sine egne notater som gjelder gjennomføring av tiltakene. Ved å ha slike notater samla, vil det være lettere å sammenstille erfaringene når planen skal revideres. Husk å sett av nok plass/flere sider for dette.]

AREAL/DELOMRÅDE :	TYPE TILTAK (EKS SLÅTT, RYDDING, BEITING)	PERIODE	ANTALL DAGSVERK/ TIMER	ÅR
		[mnd./ dato/uke]		

NLR Nord Norge

Norsk Landbruksrådgiving Nord Norge er en medlemseid organisasjon i landbruket, og er en regional enhet tilknyttet Norsk Landbruksrådgiving.

Siden 1.januar 2018 omfatter vi hele Nord-Norge, og har kontorsteder i hele landsdelen fra Brønnøysund i sør til Vadsø i Nord.

NLR Nord Norge bidrar med kunnskapsutvikling, rådgiving og informasjon innen landbruksrelaterte fagfelt.

<https://nordnorge.nlr.no/>

